

Актуальність культурологічної парадигми мистецької освіти і естетичного виховання

Практика мистецької освіти і естетичного виховання в Україні протягом останніх десятиліть засвідчує доцільність дотримання культурологічної парадигми «як системи наукових поглядів, що передбачає співвіднесення художньо-педагогічних засобів формування особистості із широким культурним контекстом життєдіяльності суспільства» [3, 4].

Культурологічна парадигма в педагогіці, зокрема – педагогіці мистецтва, привернула особливу увагу науковців нашої країни на зламі тисячоліть, у пострадянський час, коли суспільство звільнилося від ідеологічних догм тоталітарної державної системи. Зокрема, великий внесок у розвиток мистецької освіти і естетичного виховання на засадах культурології здійснили Оксана Петрівна Рудницька та Іван Андрійович Зязюн.

Саме ця парадигма претендує на статус безальтернативної, набуваючи загального характеру, оскільки інтегрує в собі концепції і підходи, що сформувалися на основі наукових досягнень, світоглядно-ціннісних орієнтирів суспільства на певному етапі його розвитку. Зміни, які постійно відбуваються в соціокультурній реальності, вносять нові нюанси в наукові погляди, в мистецьку практику, освіту і виховання, залишаючи незмінними базові культурологічні принципи: цілісність, системність, людиноцентризм. Тому впродовж майже двадцяти років зберігає актуальність теза, висловлена президентом НАПН України В. Г. Кременем: «Культурологічна модель освіти, яка є перспективною в контексті сьогоденних реалій, має бути спрямованою передусім на людину, на особистість, її включеність у процес культурної творчості» [2,1].

У контексті культурологічної парадигми мистецька освіта і естетичне виховання розглядаються як два нерозривно пов'язані між собою компоненти: мистецька освіта є засобом естетичного виховання, а естетичне виховання, своєю чергою, здійснюється на основі знань про мистецтво і безпосередньої художньої

практики. В цьому процесі поєднані три освітньо-виховні компоненти: практиологічний (безпосередня художня діяльність, творче самовираження учнів), перцептивно-аксіологічний компонент (сприймання, аналіз-інтерпретація, естетична оцінка), а також гносеологічний (знання про мистецтво, його історію та теорію, закономірності існування).

Слід наголосити і на неминущій актуальності принципу культуровідповідності освіти, сформульованого Ф.А.В. Дістервегом як одного з трьох головних принципів виховання поряд з природовідповідністю (врахування індивідуальних фізичних та психологічних особливостей дитини) та самодіяльністю (спрямованість на розвиток творчої активності). Базисом, на основі якого розвивається нове покоління людей, є рівень і стан культури будь-якого народу, суспільства. Принцип культуровідповідності в навчанні та вихованні передбачає врахування реальних обставин зростання і життя людини в конкретний час. Він висуває перед школою та системою освіти в цілому вимогу застосовувати адекватні педагогічні технології для зрощування компетентнісно розвинених, «культуровідповідних» особистостей; актуалізує інкультурацію (залучення до культури в її різних сегментах і на різних рівнях) як одне з важливих завдань освіти, особливо в царині гуманітарних і мистецьких дисциплін. Людина, вихована культуровідповідно, сама стає носієм культурно-історичних цінностей, здатним не лише сприймати їх протягом усього життя, але й репродукувати та створювати нові культурні реалії. Таким чином, людина перебуває в центрі культури як суб'єкт культуротворення.

Досліджуючи вектори розвитку мистецької освіти, О. П. Рудницька зазначала, що дотримання принципу культуровідповідності передбачає «співзвучність навчання і виховання вимогам середовища і часу; формування особистості в контексті сучасної передової культури і науки; орієнтацію освіти на культурні цінності; опанування і збереження кращих світових, зокрема національних, досягнень людства; прийняття соціокультурних норм суб'єктами навчально-виховного процесу та їх подальший розвиток» [4, 39].

Важливим аспектом культурологічної спрямованості навчально-виховного процесу є становлення ціннісних орієнтацій школярів. Саме в естетичному вихованні, що здійснюється на основі використання художніх засобів різних видів мистецтва, закладено величезний потенціал розвитку системи цінностей людини. Обмежена кількість часу, відведеного на викладання навчального предмета «Мистецтво» в загальноосвітній школі, а також загальна культурологічна спрямованість цього предмета зумовлюють необхідність ретельного відбору навчального матеріалу, структурування його змісту, визначення найбільш пріоритетних, значущих, художньо вартісних творів мистецтва певних періодів, стилів, напрямів, персоналій мистців тощо, враховуючи при цьому можливості емоційно-особистісного сприйняття учнями, їхні вікові особливості. Також важливо акцентувати головні тенденції кожної історичної епохи, розуміти їх суть, виділяти те найбільш вагомe та значуще, що не повинно загубитися і знівелюватися в хаосі сучасних інформаційних потоків.

Поряд із засвоєнням конкретних знань і розвитком навичок індивідуальної художньої творчості, в учнів складається уявлення про цілісність та неперервність розвитку світової художньої культури, відчуття спорідненості з власною національною культурою, розуміння її самобутності і, в той же час, належності до вселюдського культурного поступу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванова Т. В. Культурологічна парадигма освіти у філософсько– педагогічній концепції академіка І. Зязюна // Філософія педагогічної майстерності: зб. наук. пр.; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України; Вінниц. держ. пед. Ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Київ ; Вінниця, 2008. – С. 212–222.
2. Кремень В.Г. Поступ до нової філософії освіти в Україні // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні: 1992-2002: Зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків, 2002. – ч.1.
3. Падалка Г. М., Зайцева А. В. Культурологічні виміри проєктивного моделювання мистецької освіти. Культура і сучасність : альманах. № 1. Київ: ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 3-6.
4. Рудницька О. П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. П. Рудницька ; АПН України, Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2002. – 270 с.
5. Тушева В. В. Культурологічна парадигма в умовах модернізації мистецької освіти: концептуальні ідеї та методологічні орієнтири Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 163 (2018). Кропивницький, ЦДПУ ім. В. Винниченка. – 2018. С. 39-43.